PE RÂPI – O ABORDARE SEMANTICĂ A TOPONIMELOR VĂILOR BISTRA ŞI SEBEŞ CE DESCRIU ADÂNCITURILE DE TEREN

Diana BOC-SÎNMĂRGHIŢAN
(Universitatea de Medicină şi Farmacie „Victor Babeş" din Timişoara)
sinmarghitan@yahoo.fr

***Pe râpi* – A Semantic Approach to Toponyms from the Bistra and Sebeş Valleys**
Starting from the theoretical premises regarding the relationship between proper and common nouns, the aim of this paper is to analyze the toponyms derived from appellatives that describe ground hollows. The landscape variety of the Bistra and Sebeş Valleys (Caraş-Severin County, Romania) is reflected in the huge diversity of geographical folk terms that constitute a fundamental source for naming places. Toponymy, an independent discipline, with its own formative rules and lexical and grammatical developments, maintains a close connection with the Romanian language vocabulary, illustrated by the contribution of appellatives to place-name formation. This paper alphabetically presents the toponyms derived from topical appellatives referring to the configuration of the ground. Because of the richness of the source material, we have voluntarily limited the material analyzed to the proper nouns that refer to ground hollows of different dimensions and forms. Most of the appellatives which form the basis of our toponyms are attested by scientific works. The appellatives *ogaş (groove)*, *râpă (precipice)* and *groapă (pit)* register the highest occurrence in toponymic compounds, shaping the landscape of the locations of interest. A constituent part of Romanian toponymy, the toponyms from the region Bistra and Sebeş Valley were collected during direct and successive inquiries organized in the localities of this region, but also by using toponymic works (dictionaries, monographies, articles, studies), document collections, history books and memoirs, guides, plans etc.

Keywords: *toponymy, appellative, semantics, Bistra Valley and Sebeş Valley*

Toponimia, disciplină de sine stătătoare, cu legi formative şi evoluţii lexico-gramaticale proprii, păstrează o legătură strânsă cu vocabularul limbii române, aportul apelativelor la formarea numelor de locuri fiind unul major. În toponimie, semantica joacă un rol deosebit de important cel puţin în momentul creării numelor topice, acesta fiind criteriul de bază al denumirii realităţilor geografice. Cu siguranţă opiniile specialiştilor în domeniu nu pot fi în unanimitate aceleaşi, mergând de la negarea totală a sensului numelor proprii până în a le atribui un sens infinit, vorbindu-se chiar de aşa zisa deonimizare. Iorgu Iordan, în *Toponimia românească*, mărturiseşte că o clasificare semantică le-ar „întrece cu siguranţă, sub raportul cantitativ, pe toate celelalte socotite împreună" (Iordan 1963: 18), atrăgând totodată atenţia asupra importanţei acestui criteriu (semantic): „Ceea ce la om constituie trăsătura exterioară predominantă, menită să atragă atenţia semenilor săi şi să-i definească oarecum în ochii acestora, este, în domeniul care ne preocupă aici, natura fizică a locului." (Iordan 1963: 18).

Reprezentând o parte integrantă a toponimiei româneşti, toponimele din zona văilor Bistra şi Sebeş au fost culese prin anchete directe şi succesive în localităţile din acest perimetru, apelându-se în egală măsură şi la lucrările de toponimie (dicţionare, monografii, articole, studii), la culegeri de documente, la lucrări istorice şi memorialistice, ghiduri, planuri etc.

În cele ce urmează vom discuta în ordine alfabetică toponimele actuale provenite de la apelative topice referitoare la configuraţia terenului. Dată fiind abundenţa materialului, ne vom limita doar la numele proprii de locuri care se referă la adânciturile de teren de diverse dimensiuni şi forme, atrăgând atenţia asupra faptului că apelativele au intrat în toponimie fie direct, fie prin intermediul sistemului antroponimic. Apelativele care stau la baza acestor toponime sunt: *butoară*, *căldare*, *cheie, crov, curmătură, fund, gaură, gădăvan, groapă, gropan,*

BDD-A8585 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:11 UTC)

hoagă, irigoi, jghiab, ogaş, peşteră, prislop, ponor, prihor, pripor, râpă, rucăn, scoabă, scoc, stârmină, surpătură, şa, şaucă, tarniţă, văgăună,vâlcea, vârtop.

Butoară, butură, s. reg. Ban., Trans. 'scorbură', 'deschizătură, boltă, spărtură', 'orice gaură, chiar şi în pământ' (DA), 'gaură' (CADE), apare în: ***Butoara*** (Glb) – 'loc gol'.

Apelativul a fost înregistrat cu aceeaşi variantă, *butoară***,** în toponimia Banatului (DTB I: 148-149) şi a Olteniei (v. DTRO I: 411) sau *butură* (DTRO I: 411-412); (TTRT (Valea Hăşdăţii): 32); (TTRT (Sălaj): 51); (DTRM I: 376). Apelativul cunoaşte şi derivatele *butoarcă* (cf**.** *La Butoarcă*, (Frăţilă 2002: 115), *buturău, buturoi* (TTRT (Valea Hăşdăţii): 32).

Apelativul *căldare* 'depresiune circulară cu versante prăpăstioase în zona munţilor înalţi; scobitură în albiile apelor curgătoare, la baza unei cascade' (DEX), 'vale adâncă, hârtoapă' (DTRO II: 57), v. şi DTB II: 18 TTRT (Sălaj): 56; DTRM II: 38-40 apare în: ***Căldarea*** *Mare* (Mal) – 'iezer în Muntele Mic'**,** ***Căldările*** *Ţarcului* (Măr) – 'depresiune în Muntele Ţarcu', *În* ***Căldare*** (VB) – 'vale ce face legătura între izlaz şi Dealu Stârcu', *În* ***Căldări*** (PoiMr) – 'gol alpin', *La* ***Căldări*** (RusM) – 'cascadă pe Lozna'.

Apelativul *cheie*[1] 'vale îngustă, lipsită de albie majoră, între doi pereţi înalţi şi abrupţi, acolo unde apa râului, întâlnind roci compacte, exercită o puternică eroziune în adâncime' (DEX) apare în următoarele nume topice: ***Cheia*** (Zăv) – 'pârâu'**,** ***Cheia*** *Borlovii* (Bor) – 'vale'**,** ***Cheia*** *Calovii* (Obr) – 'vale îngustă', ***Cheia*** *Mică* (Bor) – 'vale'**,** ***Cheia*** *Ruschiţii* (Rusţ) – 'drum pe vale'**,** *Cotu* ***Cheii*** (Obr) – 'vale îngustă', *La* ***Cheie*** (Bor) – 'păşune', *Pârâu* ***Cheii*** (PoiMr) – 'pârâu izvorăşte din Măgura şi se varsă în Bistra'.

Sensul apelativului în localităţile anchetate este de 'loc strâmt pe unde trece o apă', 'trecătoare situată într-un loc strâmt'.

Apelativul *crov*[2] 'formă mică de relief cu aspect de depresiune circulară sau alungită, dezvoltată pe loess prin tasare; găvan, padină' (DEX, v. şi Porucic 1931: 33 apare în: ***Crovu*** *Baicului* (Bor) – 'câmpie alpină', ***Crovu*** *Caprii* (Bor) – 'câmpie alpină', ***Crovu*** *lu Lie* (Bor) – 'păşune', ***Crovu*** *lu Talpă* (Bor) – 'păşune, izlaz'**,** ***Crovu*** *Panţuchii* (Bor) – 'păşune', *În* ***Crovuri*** (Zer) – 'teren împădurit'.

Apelativul *curmătură* 'depresiune, adâncitură pe culmea unui deal sau a unui munte; prăpastie între doi munţi sau două dealuri' (DEX) intră în structura următoarelor nume topice: *Calea* ***Curmăturii*** (Bcv) – 'drum spre Curmătură', ***Curmătura*** *Bodului* (Bcv) – 'deal'**,** ***Curmătura*** *Frasinilor* (OR) – 'deal'**,** ***Curmătura*** *lu Barbu* (Bcv) – 'deal'**,** ***Curmătura*** *Măgurii Mărgăneşti* (VB) – 'pădure de conifere', ***Curmătura*** *Măgurii Vălămăreşti* (VB) – 'pădure de foioase'**,** ***Curmătură*** (Bor)**,** (Cic) – 'câmpie alpină', 'deal', *Faţa* ***Curmăturii*** (Bcv) – 'deal cu fâneţe', *La* ***Curmătură*** (Zăv), (Bcv), (Bor), (Băţ) – 'fâneţe', 'păşune alpină', 'câmpie alpină', 'teren arabil şi fâneţe'.

Entopicul s-a dovedit a fi productiv în toponimia ţării (cf. DTB II: 156-157; DTRO II: 278-281; TTRT (Valea Hăşdăţii): 45; TTRT (Sălaj): 93; DTRM, II: 205-206; Frăţilă 2002: 70; Ioniţă 1982: 86, 161).

Apelativele *fund*[3]*, fundătură, afund* 'vale înfundată care se sfârşeşte într-o pădure' (DA); 'adâncime, capăt, margine' (DTB IV: 69) au creat prin metaforă următoarele nume topice:

Fundu *Izvorului* (VB), (Cic), (Zăv) – 'fâneţe', 'teren în pantă cu pomi fructiferi', 'fâneţe', *Ogaşu la* ***Fund*** (Bor) – 'păşune împădurită', ***Fundătura*** (Car) – 'stradă', ***Fundătura***

[1] Apelativul este frecvent în toponimia zonelor muntoase (cf**.** DTB II: 43**;** DTRO II: 92-93; Ioniţă 1982: 106, 181; Iordan 1963: 21, 131). Pentru mai multe sensuri ale entopicului, precum şi pentru răspândirea sa în toponimie, v. DA, Porucic 1931: 31; Iordan 1963: 21; Petrovici 1970: 266; TTRT (Valea Hăşdăţii): 37; TTRT (Sălaj): 63; DTRM II: 89-91.

[2] Pentru alte sensuri, precum şi pentru aria de răspândire în toponimie, v. DTB II: 146-147**;** DTRO II**:** 250-253; DTRM II: 190; Ioniţă 1982: 151, 230; Iordan 1963: 308; Oancă 1996: 113, 135.

[3] Pentru mai multe sensuri şi frecvenţa entopicului în toponimie, v. Porucic 1931: 34; Frăţilă 2002: 87; Oancă 1996: 113; Loşonţi 2000: 137-139; DTRO III: 103-105; TTRT (Valea Hăşdăţii): 58; TTRT (Sălaj): 134-137; Homorodean 1980**:** 166.

BDD-A8585 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:11 UTC)

*Cetăţii (*act*. Sarmisegetuza)* (Car) – ‘stradă’, ***Fundătura*** *Timişului* (Car) – ‘stradă’, *Ogaşu* ***Afund*** (Bor) – ‘vale îngustă’.

Prin *fund* localnicii mai înţeleg şi ‘depărtarea faţă de un anumit punct’, ‘locul unde se termină o vale etc.’.

Apelativul *gaură*[1] ‘scobitură, adâncitură, spărtură ivită de la sine sau anume făcută într-un corp, într-un material, în pământ etc.’ (DEX) funcţionează în zona cercetată cu sensul de ‘groapă’, ‘depresiune’: *La* ***Gaură*** (M) – ‘loc pietros pe Valea Nermeş’, ***Găureni*** (Zăv) – ‘deal cu denivelări de teren’.

Apelativul *găvan*[2], denumind ‘locuri joase cu văi întunecoase, în păduri’ (DA), ‘scobitură, adâncitură pe care o prezintă un obiect’ (DEX) a fost înregistrat în zona cercetată cu varianta *gădăvan*: ***Gădăvanu*** (Băţ) – ‘groapă în coastă de deal’.

Apelativul *găunos* ‘(despre copaci sau trunchiuri de copaci) Care este găurit, gol, mâncat pe dinăuntru; scorburos’ (DEX) apare în: ***Găunoasa*** (Mal) – ‘pădure de foioase’.

Apelativul a fost înregistrat şi în Oltenia (DTRO III: 119) şi lipseşte în Transilvania (cf. TTRT (Valea Hăşdăţii) şi TTRT (Sălaj)).

Apelativul *groapă*[3] ‘gaură, cavitate (mai adâncă) în pământ’ (DEX); ‘vale fără pârâu’ (Porucic 1931: 32) intră în componenţa următoarelor nume topice: ***Groapa*** *Bistrei* (Bcv) – ‘afluent al Bistrei’, ***Groapa*** *cu Lupi* (M) – ‘păşune în Tâlvele’, ***Groapa*** *lu Lăpădat* (M) – ‘fâneţe pe valea Stârna’, ***Groapa*** *Hobanului* (Var) – ‘depresiune cu fâneţe’, ***Groapa*** *Lupului* (TRu) – ‘deal domol cu adâncituri’, ***Groapa*** *Mare* (Măg) – ‘fâneţe’, ***Groapa*** *Mică* (Măg) – ‘fâneţe’, ***Groapa*** *Nevoii* (Bor) – ‘gol alpin’, ***Groapa*** *Şcheiului* (Bor) – ‘gol alpin’, ***Groapa*** *Şoimului (Măr)* – ‘fâneţe’, *Ogaşu de la* ***Groapa*** *Afundă* (Dlc) – ‘pârâu, izvorăşte de sub Culmea Lazului’, *Pe* ***Groapă*** (Măg) – ‘teren arabil’, *Gura* ***Gropii*** (Var) – ‘izvor’.

Apelativul *groapă* cunoaşte şi forma augmentativă *gropan* în următoarele nume topice: *Cotu* ***Gropanului*** (Bcv) – ‘pădure de răşinoase’, ***Gropan*** (Bcv) – ‘un munte mai aşezat, groapă adâncă’, *La* ***Gropanu*** (Bcv) – ‘păşune şi pădure de răşinoase’.

Apelativul *hoagă* ‘groapă cu apă’ (DA) apare în: ***Hoagă*** (Băţ) – ‘fâneţe’, *Uliţa* ***Hoaga*** (Iaz).

D. Loşonţi îl consideră sinonim al lui *hoabă* prin analogie cu *corubă/corugă* (Loşonţi 1979: 208), în timp ce Emilian N. Bureţea crede că, deşi apropiate ca sens, sunt cuvinte diferite (Bureţea 1986: 268-269).

Apelativul nu a avut un ecou prea mare în rândul toponimiei noastre, deşi e specific Banatului, Olteniei şi sud-vestului Transilvaniei (cf. DTB V: 12; DTRO III: 199-200; Iordan 1963: 43; Loşonţi 2000: 163-164. În TTRT (Valea Hăşdăţii): 66 şi TTRT (Sălaj): 160-161 apelativul apare cu varianta *hoancă* ‘adâncitură în formă de vale mică între dealuri; afundătură naturală mai mare sau mai mică, lipsită de apă, între două dealuri; aşezătură dintre dealuri şi coline; gaură mare în pământ’ (TTRT (Sălaj): 161).

Apelativul *jgheab*[4], având sensul de ‘râpă făcută la munte de şuvoiul ploilor’ (DEX), nu cunoaşte o răspândire prea mare în localităţile anchetate: *Gura* ***Jgheabului*** (Cir) – ‘vale cu fâneţe’.

Cu sensul de bază ‘conductă sau canal deschis în partea superioară, făcut în piatră, într-un trunchi de copac etc., permiţând (prin înclinarea sa) scurgerea unui lichid sau a unui material

[1] Pentru mai multe sensuri şi frecvenţa entopicului în toponimie, v. Porucic 1931: 34, Loşonţi 2000: 140; DTB IV: 77-78; DTRO III: 115; TTRT (Sălaj): 140-141; Frăţilă, 2002: 88; Iordan 1963: 26-27; Oancă 1996: 113.

[2] Pentru mai multe sensuri, frecvenţa entopicului în toponimie, precum şi originea entopicului, v. Porucic 1931: 34, 43, 46, 71; Loşonţi 2000: 145-155; DTRO III: 119, TTRT (Sălaj): 141; Iordan 1963: 555-556.

[3] Apelativul are frecvenţă mai mare în zonele de deal şi de câmpie, cf. DTB IV: 133-134, 136; DTRO III: 169, 174; TTRT (Valea Hăşdăţii): 61-62; TTRT (Sălaj): 149-152; Frăţilă 2002: 91-93; Ioniţă 1982: 133, 138; Iordan 1963: 28-30; Loşonţi 2000: 159.

[4] Pentru mai multe sensuri, v. Loşonţi 2000: 176; Porucic 1931: 28, 41, 46, 55.

BDD-A8585 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:11 UTC)

pulverulent; canal de scurgere pentru apă sau adăpătoare pentru vite; streaşină; crestătură, scobitură, adâncitură' (DEX) apelativul a avut o răspândire mai mare în toponimia noastră.

Pentru a se vedea răspândirea sa în toponimie, cf. DTB V: 84, DTRO IV: 9; TTRT (Sălaj): 176, Iordan 1963: 49.

Apelativul *ogaş* 'urmă adâncă (şi îngustă) săpată în pământ de şuvoaiele apelor de ploaie' (DEX), 'vale îngustă' (DTB VI: 31), 'vale în formă de treucă cu părţile laterale mai lăsate' (Porucic 1931: 32) a dat următoarele nume topice*:*

Gura ***Ogaşului*** (Măg), (VB) – 'teren agricol', 'vale îngustă şi pârâu', ***Ogaş*** (OR) – 'vale', ***Ogaşu*** *Afund* (Bor) – 'vale îngustă', ***Ogaşu*** *Baroneşti* (Car), ***Ogaşu*** *Cărbunari* (Car), ***Ogaşu*** *cu Imală* (Obr) – 'fânețe', ***Ogaşu*** *cu Lespedea* (Obr) – 'fânețe', ***Ogaşu*** *cu Ocnele* (Obr) – 'vale îngustă şi pârâu', ***Ogaşu*** *cu Strunga* (Bor) – 'păşune împădurită', ***Ogaşu*** *de la Tortomir* (Obr) – 'fânețe', ***Ogaşu*** *Dobreştii* (Bor) – 'vale', ***Ogaşu*** *Feregarului* (RusM) – 'vale cu multă ferigă', ***Ogaşu*** *Frasinului* (Bor) – 'fânețe', ***Ogaşu*** *la Fund* (Bor) – 'păşune împădurită', ***Ogaşu*** *Ienii* (Car) – 'teren arabil', ***Ogaşu*** *Mutului* (Car), ***Ogaşu*** *Neguros* (Obr), ***Ogaşu*** *Pietros* (Obr) – 'vale îngustă cu pârâu', ***Ogaşu*** *Pereni* (Car), ***Ogaşu*** *Rău* (Obr) – 'vale îngustă cu pârâu', ***Ogaşu*** *Ţiganului* (Car), ***Ogăşelu*** (Cic) – 'ogaş cu apă numai când plouă'.

Apelativul formează multe nume de locuri în zona Banatului (DTB VII: 30-62)) şi Olteniei ((DTRO V: 22-38); cf. şi Arbănaşi 2002: 152; Iordan 1963: 360 şi lipseşte din TTRT (Valea Hăşdăţii) şi TTRT (Sălaj).

Omete, s reg. *omete* 'nămete, troian' < scr. *omet* 'măturătură' (CADE), apare în: ***Omete*** (Ciut) – 'groapă' (v. şi DTB VII: 74).

Apelativul *peşteră*[1] 'cavitate, scobitură naturală subterană adâncă şi mare, formată prin dizolvarea unor roci solubile de către apele de infiltraţie; grotă, cavernă' (DEX).

Apelativul nu a avut o răspândire prea mare în toponimia localităţilor anchetate: *Culmea* ***Peşterii*** (Obr) – 'culme de deal', ***Peştera*** *Crucii* (RusM) – 'peşteră'. Apelativul a intrat în toponimie şi prin intermediul antroponimiei în: *Izvoru lui* ***Peştereanu*** (Glb) – 'izvor natural în Valea Slatina'.

Pentru nuanţarea sensului, precum şi pentru răspândirea sa în toponimie, v. Iordan 1963: 38; Ioniţă 1972: 31; Arbănaşi 2002: 152; TTRT (Valea Hăşdăţii): 89-90; TTRT (Sălaj): 243-243.

Apelativul *ponor*[2] '1. Povârniş abrupt sau adâncitură formată prin prăbuşirea, ruperea sau alunecarea unor straturi de teren. 2. Formă de relief rezultată prin asocierea liniară şi laterală a dolinelor, care dă terenurilor calcaroase un aspect adâncit' (DEX) îl găsim în derivatul slav **Ponorna* < **ponorĭna* < *ponorŭ* + *-ĭna*. Apelativul intră în componența următoarele nume de locuri: ***Ponorna*** (Glb) – 'deal abrupt şi vale cu pârâu', ***Ponorna*** *Mică* (Glb) – 'deal abrupt', ***Ponorna*** *Mare* (Glb) – 'deal abrupt', *Valea* ***Ponorna*** (Glb) – 'vale'.

Pripor 'coastă de deal sau de munte, pantă abruptă; povârniş' (DEX, v. şi Ioniţă 1972: 33 'versant mai abrupt pe un deal sau munte' (Frăţilă 2002: 83) apare în: *Muchia* ***Priporului*** (Bcv) – 'parte de deal', ***Pripor*** (Bcv) – 'păşune pe valea râului Bista', ***Pripor*** (Bor) – 'fânețe', ***Priporu*** (Glb) – 'izlaz comunal'.

Apelativul a fost înregistrat şi în Transilvania (cf. TTRT (Vaşea Hăşdăţii): 95; TTRT (Sălaj): 264-265).

Apelativul *prislop*[3] 'loc mai jos de trecere dintr-o vale într-alta peste un şir de munţi sau de dealuri care separă două văi, trecătoare, curmătură, şa, tarniță, pas' (Petrovici 1970: 228);

[1] Sensul dat de Porucic 'scobitură naturală (într-un mal sau coastă repede) în direcţie orizontală' nu a fost înregistrat în localităţile noastre (Porucic 1931: 47).

[2] Pentru mai multe sensuri, precum şi pentru frecvența apelativului în toponimie, v. DLRM, Porucic 1931: 34, 47, 50; Ioniţă 1982: 38, 213; Iordan 1963: 42; TTRT (Sălaj): 262.

[3] Pentru detalii privind apelativul *prislop,* v. Emil Petrovici, *Rolul împrumuturilor în crearea toponimelor* (*În legătură cu toponimul românesc* ***Prislop***) (Petrovici 1970: 225-236); cf. şi Iordan 1963: 529. Apelativul a fost înregistrat şi în toponimia Transilvaniei şi Olteniei (cf. TTRT (Valea Hăşdăţii): 95; TTRT (Sălaj): 265; Arbănaşi 2002: 152).

BDD-A8585 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:11 UTC)

‘poiană între munţi’ (DLRM); ‘umăr mare de deal sau de munte, care este ceva mai jos ca dealul sau muntele însuşi’ (Porucic 1931: 77) apare în: *La* ***Prislop*** (PoiMr) – ‘loc mai jos între dealuri, fostă stână pe Măgura’, *Apa* ***Prislopului*** (M) – ‘apă ce străbate valea Prislop’, *Golu de la* ***Prislop*** (Băţ) – ‘păşune’, *La Stână la* ***Prislop*** (Măr) – ‘păşune alpină’, ***Prislop*** (PoiMr), (Bcv), (M) – ‘păşune alpină’, ‘pădure de fag spre Zăicani’, ‘vale montană în Măgura acoperită cu pădure de fag’.

Apelativul *râpă* ‘coastă abruptă a unui deal; surpătură de pământ făcută de torente sau de şuvoaie’ (DEX; v. şi (Porucic 1931: 31, 35) este activ în zona anchetată: *Dosu* ***Râpilor*** (Băţ) – ‘dos de deal’, *După* ***Râpă*** (Vos) – ‘fâneţe şi pădure de foioase’, *Grădinile sub* ***Râpi*** (Măr) – ‘teren arabil’, *În* ***Râpi*** (Măr) – ‘râpă’, *La* ***Râpă*** (Zer) – ‘râpă’, *La* ***Râpi*** (Var) – ‘teren cu pomi fructiferi’, *Pe* ***Râpă*** (Mal) – ‘loc prăpăstios la marginea Bistrei Mărului’, *Pe* ***Râpi*** (M) – ‘teren accidentat’, ***Râpa*** *lu Lizari* (Var) – ‘pădure de salcâmi’, ***Râpa*** *Roşie* (Bor), (Zer) – ‘fâneţe şi teren arabil’, ‘luncă pe malul Sebeşului’, ***Râpanu*** (M) – ‘plai pe unde se scoteau lemnele din pădure spre sat’, ***Râpă*** (Iaz) – ‘teren abrupt’, ***Râpele*** (Băţ) – ‘teren accidentat’, ***Râpi*** (Măr) – ‘pădure de stejari’, ***Râpile*** *Boţărenilor* (M) – ‘teren accidentat’, ***Râpile*** *lu Gărău* (Bor) – ‘păşune împădurită’.

Apelativul cunoaşte o largă răspândire în toponimia ţării, cf. (Iordan 1963: 42); (Ioniţă 1972: 34); (Frăţilă 2002: 148-149); (Arbănaşi 2002: 152); (TTRT (Valea Hăşdăţii): 98); (TTRT (Sălaj): 273-275).

Rucăn ‘văgăună, râpă pe unde se corhănesc lemnele’ (DTB, *Litera R*: 318) apare în: ***Rucănu*** *lu Răbică* (Bcv) – ‘teren în pantă’, ***Rucănu*** *Nistoreştiu* (Bcv) – ‘groapă’, ***Rucănu*** *Păvălońu* (Bcv) – ‘teren pe care s-au corhănit lemne’.

Ruscă[1] ‘deal, râpă, drum peste deal sau prin râpi’ (DEX) apare în: *Cheia* ***Ruschiţii*** (Rusţ) – ‘drum pe vale’, *Drumu* ***Rusca*** *Nouă* (RusM), *Muntele* ***Rusca*** (Rusţ), (RusM) – ‘munte’, ‘munte şi pârâu’, ***Ruschiţa*** (RusM) – ‘vale cu pârâu’.

Apelativul *scoabă*[2] ‘viroagă, vale strâmtă, adâncitură pe coasta unui deal sau munte, jgheab natural’ (DLR) apare în: ***Scoaba*** (M) – ‘vale cu pârâu, afluent al Nermeşului’.

Apelativul este frecvent în Ţara Haţegului şi Valea Jiului. Pentru mai multe sensuri, precum şi pentru aria de răspândire, cf. Loşonţi 2000: 179-180; Homorodean 1963: 268; Popescu 1980: 151; Sufleţel 1960: 266.

Apelativul *scoc* ‘groapă, adâncitură făcută de apa care cade din scoc’ (DEX) a fost înregistrat într-un singur toponim: *Obârşia* ***Scocului*** (M).

Apelativul *stârmină* ‘coborâş prăpăstios, regiune cu pante prăpăstioase’, ‘coastă prăpăstioasă’, ‘coastă prăpăstioasă, împădurită’ (Porucic 1931: 23, 31, 67), (v. şi Iordan 1963: 129-130; Arbănaşi 2002: 152; TTRT (Sălaj): 296) apare în: *Muchia* ***Stârminilor*** (Bcv) – ‘parte de deal cu pantă prăpăstioasă’.

Apelativul *surpătură* ‘loc prăpăstios în curs de surpare; loc de unde s-a rupt o porţiune de teren’ (cf. DEX, v. şi Ioniţă 1982: 65; Iordan 1963: 45, 377; TTRT (Sălaj): 298)) cunoaşte în zona anchetată şi varianta *surupată*, după cum se poate observa şi din următoarele nume de locuri: *Calea* ***Surupată*** (Bcv) – ‘drum’, *Culmea* ***Surupată*** (M) – ‘culme cu pantă abruptă’, *În* ***Surupeţ*** (Măr) – ‘râpă’, *Pârâu* ***Surupata*** (TRu) – ‘pârâu, izvorăşte de La Maldovini şi se varsă în Slatina’, *Poiana* ***Surupată*** (M) – ‘poiană montană cu păşune naturală pe culmea Lazurilor’, ***Surpătură*** (Bor) – ‘pădure de foioase pe valea pârâului Borlova Mare’, ***Surupata*** (Măr), (PoiMr) – ‘vale sub Muntele Mic’, ‘vale cu pârâu ce izvorăşte din Muntele Mic şi se varsă în Bistra’.

Apelativul *şa* ‘formă de relief reprezentând o depresiune cuprinsă între două părţi de teren mai ridicate, cu care alcătuieşte un ansamblu; curmătură’ (DEX; v. şi Porucic 1931: 31; Petrovici 1970: 267, 272; TTRT, (Sălaj): 300) apare în: ***Şaua*** *Iepii* (Măr), (PoiMr), (Zăv), (Măg) – ‘depresiune între Vârful Pietrii, Munţii Baicu şi Căldări’, ‘gol alpin, cale de acces de la Poiana

[1] Pentru mai multe sensuri, precum şi pentru frecvenţa în toponimie, v. DTB, *Litera R*: 324; TTRT (Sălaj): 283; Ioniţă 1972: 43; Iordan 1963: 281-283, 458; Ştefănescu 1967: 521-524.

[2] Apelativul are o răspândire mare în toponimia Ţării Haţegului şi Văii Jiului (cf. Homorodean 1963: 268; Loşonţi 2000: 180).

BDD-A8585 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:11 UTC)

Mărului spre Retezat', 'vale între Păpuşăriu şi Cocinu lu Stângu', 'gol alpin', ***Şaua*** *Zănogii* (VB) – 'vale între Zănoaga şi Murgana'.

Apelativul *şaucă,* diminutiv al lui *şa* (Petrovici 1970: 230, 240, 272; Loşonţi 2000: 183) apare în: ***Şauca*** *de la Bord* (Bor) – 'parte de deal', ***Şauca*** *lu Băula* (TRu) – 'vale în Culmea Borloviţei', ***Şauca*** *lu Cerceula* (Bor) – 'pădure de foioase', ***Şauca*** *lu Dila* (Bor) – 'pădure de foioase pe valea râului Slătinioara'.

Apelativul *tarniţă* 'culme, coamă de munte sau de deal în formă de şa' (DEX, v. şi Ioniţă 1982: 33, 156; Iordan 1963: 45; Arbănaşi 2002: 152; TTRT (Valea Hăşdăţii): 109; TTRT (Sălaj): 308), 'samar, pas, trecătoare' (Petrovici 1970: 229) apare în: *Câmpu* ***Tarniţii*** (OR) – 'câmp', *Cioaca* ***Tarniţa*** (OR) – 'deal', *Gura* ***Tarniţii*** (Bcv) – 'pădure de răşinoase', *Muchia* ***Tarniţei*** (Bcv) – 'parte de deal', ***Tarniţa*** (Bcv) – 'pădure de răşinoase la hotarul cu Marga', ***Tarniţa*** *Pleşului* (VB) – 'pădure de conifere'.

Apelativul *văgăună*[1] '1. Loc înfundat între dealuri sau între munţi; scobitură adâncă într-un munte. 2. Scorbură' (DEX) a dat naştere următoarelor nume topice:

Văgăuna *Corbului* (Măr) – 'crac de munte în Măgura', ***Văgăuna*** *Lăcşorului* (M) – 'păşune', ***Văgăuna*** *Seacă* (M) – 'păşune alpină între Prodana şi Culmea Surupată'.

Vâlcea 'vale îngustă şi puţin adâncă, cu fundul aproape plat şi cu versantele în pantă uşoară; vâlcică' (DEX), v. şi Ioniţă 1972: 39; Iordan 1963: 461, 481; Frăţilă 2002: 168-169; TTRT (Valea Hăşdăţii): 118; TTRT (Sălaj): 341-344 apare în: ***Vălcerele*** (Bor) – 'fâneţe'.

Vârtop[2], variantă a lui *hârtop*, 'adâncitură, scobitură în pământ, loc înfundat' (Porucic 1931: 32) 'groapă pe un drum, râpă prăpăstioasă; văgăună' (DAR) 'adâncitură, groapă formată pe un drum; scobitură lungă şi adâncă, de forma unei râpe prăpăstioase, produsă de ape' (Frăţilă 2002: 169) apare în: *Izvoru* ***Vârtoapelor*** (Bor) – 'izvor, izvorăşte din Vârtoapele Craiului şi se varsă în Craiu', ***Vârtoape*** (Zg) – 'terenuri agricole', ***Vârtoapele*** *Craiului* (Bor) – 'pădure de foioase şi conifere'.

Toponimia văilor Bistra şi Sebeş, mărturie vie a legăturii dintre om şi locurile natale, este preponderent românească, ocupând 98% din întreaga masă toponimică. Legile fonetice şi morfologice după care funcţionează limba noastră sunt cele care au acţionat în momentul formării numelui de loc, în strictă concordanţă cu particularităţile graiului din această zonă.

În raport cu sistemul entopic, structura toponimelor supuse dezbaterii aici cuprinde:

a) cuvinte productive în limba literară: *căldare, cheie, crov, curmătură, fund, gaură, groapă, jghiab, peşteră, prislop, ponor, pripor, râpă, scoabă, scoc, surpătură, şa, tarniţă, văgăună, vâlcea*;

b) cuvinte care se mai păstrează doar în grai: *butoară, gădăvan, gropan, hoagă, irigoi, ogaş, prihor, rucăn, stârmină, şaucă, vârtop.*

Referinţe bibliografice:

ARBĂNAŞI, M. 2002: *Structura semantică a apelativelor din zona submontană a Mehedinţiului,* in „Studii şi cercetări de onomastică", nr. 7, p. 133-172.

BUREŢEA, Emilian N. 1986: *Entopice şi toponime din nordul judeţului Vâlcea referitoare la adâncituri ale terenului,* in „Analele Olteniei", serie nouă, nr. 5, p. 268-269.

FRĂŢILĂ, Vasile 2002: *Studii de toponimie şi dialectologie*, Timişoara, Editura Excelsior Art.

HOMORODEAN, M. 1963: *Probleme de toponimie,* in „Cercetări de lingvistică", VIII, nr. 3, p. 268-275.

HOMORODEAN, Mircea 1980: *Vechea vatră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.

IONIŢĂ, Vasile 1972: Glosar *toponimic Caraş-Severin*, Reşiţa, Editura Casa Corpului Didactic.

IONIŢĂ, Vasile 1982: Nume *de locuri din Banat,* Timişoara, Editura Facla.

IORDAN, Iorgu 1963: *Toponimia românească*, Bucureşti, Editura Academiei.

[1] Pentru mai multe sensuri, originea apelativului, precum şi pentru răspândirea lui în toponimie, v. Pascu 1916: 53; Porucic 1931: 32; Iordan 1963: 27; Loşonţi 2000: 150-155; Arbănaşi 2002: 152.

[2] Variantă a lui *hârtop* v. Iordan 1963: 30-31, 390, 453; TTRT (Valea Hăşdăţii): 118; TTRT (Sălaj): 345.

BDD-A8585 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:11 UTC)

LOŞONŢI, Dumitru 2000: *Toponime româneşti care descriu forme de relief*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.
OANCĂ, Teodor 1996: *Probleme controversate în cercetarea onomastică românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc.
PASCU, G. 1916: *Sufixelele româneşti*, Bucureşti, Editura Librăriile Socec.
PETROVICI, Emil 1970: *Studii de dialectologie şi toponimie,* Bucureşti, Editura Academiei (volum îngrijit de I. Pătruţ, B. Kelemen şi I. Mării).
POPESCU, R. Sp. 1980: *Graiul gorjenilor de lângă munte*, Craiova, Editura Scrisul românesc.
PORUCIC, T. 1931: *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, Chişinău.
SUFLEŢEL, Rodica 1960: *Aspecte dialectale ale toponimiei din Gorj*, in ***, *Materiale şi cercetări dialectale*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2, p. 260-280.
ŞTEFĂNESCU, C. M. 1967: *Ruscă*, in „Limba Română", XXVI, nr, 6, p. 521-524.

Dicţionare:

CADE = CANDREA, I.-A. 1931: *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*, partea I, Bucureşti, Cartea Românească.
DA = Academia Română 1913: *Dicţionarul limbii române*, I, Bucureşti, ş.u.
DAR = BULGĂR, Gheorghe 2000: *Dicţionar de arhaisme şi regionalisme*, Bucureşti, Editura Academiei.
DELR = BOLOCAN, Gh., ŞODOLESCU-SILVESTRU, Elena 1995: *Dicţionarul entopic al limbii române*, in „Studii şi cercetări de onomastică", I, p. 67-101; II, 1996, p. 179-239.
DER = CIORĂNESCU, Alexandru 2007: *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, Editura Saeculum I. O.
DEX = COTEANU, Ion, SECHE, Luiza, SECHE, Mircea (coord.) 1998: *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic. (?)
DLR = Academia Română 1965: *Dicţionarul limbii române*, serie nouă, Bucureşti.(?)
DLRM = MACREA, D. (coord.) 1958: *Dicţionarul limbii române moderne,* Bucureşti, Editura Academiei Române.
DTB, I = FRĂŢILĂ, Vasile, GOICU, Viorica, SUFLEŢEL, Rodica 1984: *Dicţionarul toponimic al Banatului,* I (A-B), Timişoara, TUT.
DTB, II = SUFLEŢEL, Rodica, GOICU, Viorica 1985: *Dicţionarul toponimic al Banatului*, II (C), Timişoara TUT.
DTB, IV = FRĂŢILĂ, Vasile, GOICU, Viorica, SUFLEŢEL, Rodica 1986: *Dicţionarul toponimic al Banatului*, IV (F-G), Timişoara, TUT.
DTB, *Litera R* = FRĂŢILĂ, Vasile, GOICU, Viorica, SUFLEŢEL, Rodica 2002: *Dicţionarul toponimic al Banatului* (R), in „Studii şi cercetări de onomastică", nr. 7, p. 267-327.
DTB, V = FRĂŢILĂ, Vasile, GOICU, Viorica, SUFLEŢEL, Rodica 1987: *Dicţionarul toponimic al Banatului*, V (H-L), Timişoara, TUT.
DTB, VI = FRĂŢILĂ, Vasile, GOICU, Viorica, SUFLEŢEL, Rodica 1989: *Dicţionarul toponimic al Banatului*, VI (M-N), Timişoara, TUT.
DTB, VII = GOICU, Viorica, SUFLEŢEL, Rodica 19994: *Dicţionarul toponimic al Banatului*, VII (O), Timişoara, Editura Amphora.
DTRM, I = SARAMANDU, Nicolae (coord.) 2005: *Dicţionarul toponimic al României. Muntenia,* vol. I, Bucureşti, Editura Academiei.
DTRM, II = SARAMANDU, Nicolae (coord.) 2007: *Dicţionarul toponimic al României. Muntenia,* vol. II, Bucureşti, Editura Academiei.
DTRO = BOLOCAN, Gh. (coord.) 1993: *Dicţionarul toponimic al României. Oltenia*, vol. I-II, Craiova, Editura Universitaria, vol. III, 2001; vol. IV, 2003; vol. V, 2004; vol. VI, 2006; vol. VII, 2007.
LOŞONŢI, Dumitru, VLAD, Sabin 2006: *Tezaurul toponimic al României: Transilvania (TTRT): judeţul Sălaj*, Bucureşti, Editura Academiei.
LOŞONŢI, Dumitru, VLAD, Sabin 2006: *Tezaurul toponimic al României: Transilvania (TTRT): Valea Hăşdăţii*, Bucureşti, Editura Academiei.

Sigle pentru localităţile anchetate

Băuţar = (Băţ)
Borlova = (Bor)
Bucova = (Bcv)
Caransebeş = (Car)
Cicleni = (Cic)
Cireşa = (Cir)
Ciuta = (Ciut)
Cornişoru = (Crn)
Dalci = (Dlc)
Glimboca = (Glb)
Iaz = (Iaz)
Măgura = (Măg)
Mal = (Mal)
Marga = (M)
Măru = (Măr)
Obreja = (Obr)
Ohaba = (O)
Oţelu Roşu = (OR)
Poiana Mărului = (PoiMr)
Preveciori = (Prev)
Rusca Montană = (RusM)
Ruschiţa = (Rusţ)
Turnu Ruieni = (TRu)
Valea Bistrei = (VB)
Vama Marga = (VMg)
Var = (Var)
Voislova = (Vos)
Zăvoi = (Zăv)
Zerveşti = (Zer)
Zlagna = (Zg)

BDD-A8585 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:11 UTC)